

ПРИХОВАНІ МАНІПУЛЯЦІЇ ВІД ВІДОМИХ ГЛОБАЛЬНИХ ІНДЕКСІВ

Індекси економічного розвитку — це не лише інструмент аналізу, а часом потужна зброя маніпуляцій. Досліджуємо, як глобальні рейтинги перетворюються на інструмент просування інтересів ідеологів розширення впливу держави. Чотири відомі індекси — під мікроскопом ILI.

11 Липня 2026 | Світові індекси та рейтинги

АВТОР: ЯРОСЛАВ РОМАНЧУК

Індекси вимірювання параметрів економічного розвитку можуть бути не тільки дороговказами, але і засобом маніпуляцій для формування необхідних суспільних настроїв. Це неприємна правда, яку нам слід прийняти, знайомлячись з цим важливим дослідженням Міжнародного Інституту Свободи.

Ми розглянемо чотири загальновідомих глобальних Індекси, щоб на їхньому прикладі показати, як політики за допомогою кишенькових аналітичних центрів навчились використовувати цей важливий компонент у сфері економічного, інституціонального аналізу для обстоювання власних “шкурних” інтересів. І в цьому випадку пропагандистські кліше подаються у вигляді наукового дослідницького інструментарію. Замість валідних наукових знань, перевіреної теорії та практикою інформації, просуваються шкідливі ідеологічні установки.

Ознаки ненаукових Індексів

Наприкінці ХХ століття на додаток до стандартних макроекономічних показників (ВВП, інфляція, безробіття, експорт/імпорт, торговельний та платіжний баланс, бюджетний дефіцит тощо) найрізноманітніші науково-аналітичні центри та міжнародні організації почали розробляти й пропонувати різноманітні індекси. Вони мали на меті допомогти політикам та суспільству загалом краще орієнтуватися у виборі моделей і стратегій розвитку країни, інструментів формування економічної політики. На думку авторів, таких параметрів, як темпи економічного зростання, продуктивність праці, доходи на душу населення, рівень оплати праці, вартість активів домогосподарств, тривалість життя, стало вже недостатньо для формування якісної економічної політики, і потрібно додати ще кілька параметрів. Але всі вони мали характерну рису — приховане ідеологічне забарвлення.

Ці індекси являють собою те, що в англійській мові називається «science-ish» - продукт, тобто за формою та лексикою вони справляють враження наукових, але за своєю суттю, методологією формування та обчислення цифрового показника, а також висновками, які роблять їх автори, вони однозначно є інструментами підтримки та просування певних ідеологем.

По суті вони виконують функцію примусу або надж (англ. nudge — «поштовх», «підштовхування», спонукання людини до прийняття певного рішення) для політиків з метою просування певної економічної політики.

Зокрема, йдеться про розширення державного сектору в промисловості, фінансах, охороні здоров'я та освіті, на ринку праці, а також у зовнішньоекономічній політиці. Такий підхід передбачає дискримінацію одних суб'єктів господарювання, видів діяльності та фаворитизацію інших, створення для них особливих умов в ім'я найрізноманітніших благородних цілей: забезпечення сталого розвитку, соціального прогресу, підтримки гармонійного розвитку людини, забезпечення гендерної рівності, розвитку високих технологій, збалансованого ринку праці тощо.

Індекс людського розвитку та Індекс соціального прогресу

Почнемо з найбільш відомого індексу, що з'явився у 1990 році, в якому його автори пропонували звернути увагу на стан освіти, охорони здоров'я та рівності. Так з'явився **Індекс людського розвитку від ООН**. Його створив пакистанський економіст **Махбуб уль-Хак** на основі теоретичних праць **Амартії Сена**. Це був інструмент оцінки ООН, розроблений М. уль-Хаком в той час, коли він був призначений спеціальним радником адміністратора програм розвитку ООН.

Цей індекс агрегує найрізноманітніші показники здоров'я, освіти, грамотності, доходу та тривалості життя при народженні. Пізніше до методології оцінки людського розвитку включили фактор соціально-економічної нерівності, Індекс гендерної нерівності та Індекс багатомірного бідності. ООН активно використовує цей інструмент як нібито наукове підтвердження задекларованої нею теорії розвитку через модель держави загального інтервенціонізму.

У **доповіді за 2025 рік** лідерами за Індексом людського розвитку стали Ісландія (1 місце), Норвегія (2 місце), Швейцарія (3 місце), Данія (4), Німеччина (5), Швеція (5), Австралія (7), Гонконг (8), Нідерланди (9) та Бельгія (10).

При цьому досить високі позиції посідають ОАЕ (15), Саудівська Аравія (37), Аргентина (47), Оман (50), Грузія (57), Казахстан (60).

Навіть нацистська Росія (64-те) і тоталітарна Білорусь (65), Вірменія (69) опинилися в групі країн із дуже високим рівнем людського розвитку.

Україна в індексі 2025 року посіла 87-ме місце. Нас випередили Китай (78), Азербайджан (81), Іран (75) та Молдова (86). За значенням індексу Україна (0.750) дуже близька до Куби (97 місце, 0.687).

Судячи зі складу індексу та змісту доповідей ООН, можна зробити висновок, що оптимальний шлях людського розвитку — через державу та активне використання нею інструментів монетарної, фіскальної, регуляторної та соціальної політики. Щобільше, у контексті розвитку сучасних технологій автори доповідей про людський розвиток та відповідного індексу рекомендують Державі проводити активну промислову та інноваційну політику, яка під керівництвом і за участю чиновників високого рангу має забезпечити гендерну та майнову рівність, сталий розвиток і високий рівень технологічного виробництва. Перед нами типове псевдонаукове шаманство, яке полягає у нагромадженні найрізноманітніших даних, їх агрегації в єдиний індекс та формулюванні відповідних ідеологічних висновків та рекомендацій.

Експерти ООН не обтяжують себе встановленням чітких причинно-наслідкових зв'язків щодо оцінки впливу різних факторів на економічний розвиток і зростання. У жодній доповіді вони не оцінюють — ані на теоретичному, ані на статистичному матеріалі — провали держави. Не враховуються такі фактори, як «економічна свобода», «приватна власність», «якість державного управління», «витіснення приватного капіталу державним» або «регуляторне навантаження». ООН вже понад 35 років просуває свій Індекс людського розвитку на дефектній науковій основі, валових, надто агрегованих показниках. По суті, вони є димовою завісою для політизації економіки та ідеологізації алокації капіталу ООН.

Своєрідною смисловою ітерацією Індeksu людського розвитку від ООН став і **Індекс соціального прогресу** від громадської організації Social Progress Imperative. Його автори об'єднали під «дахом» одного Індeksu 57 чинників соціального та екологічного прогресу. Вони розділені на три великі блоки:

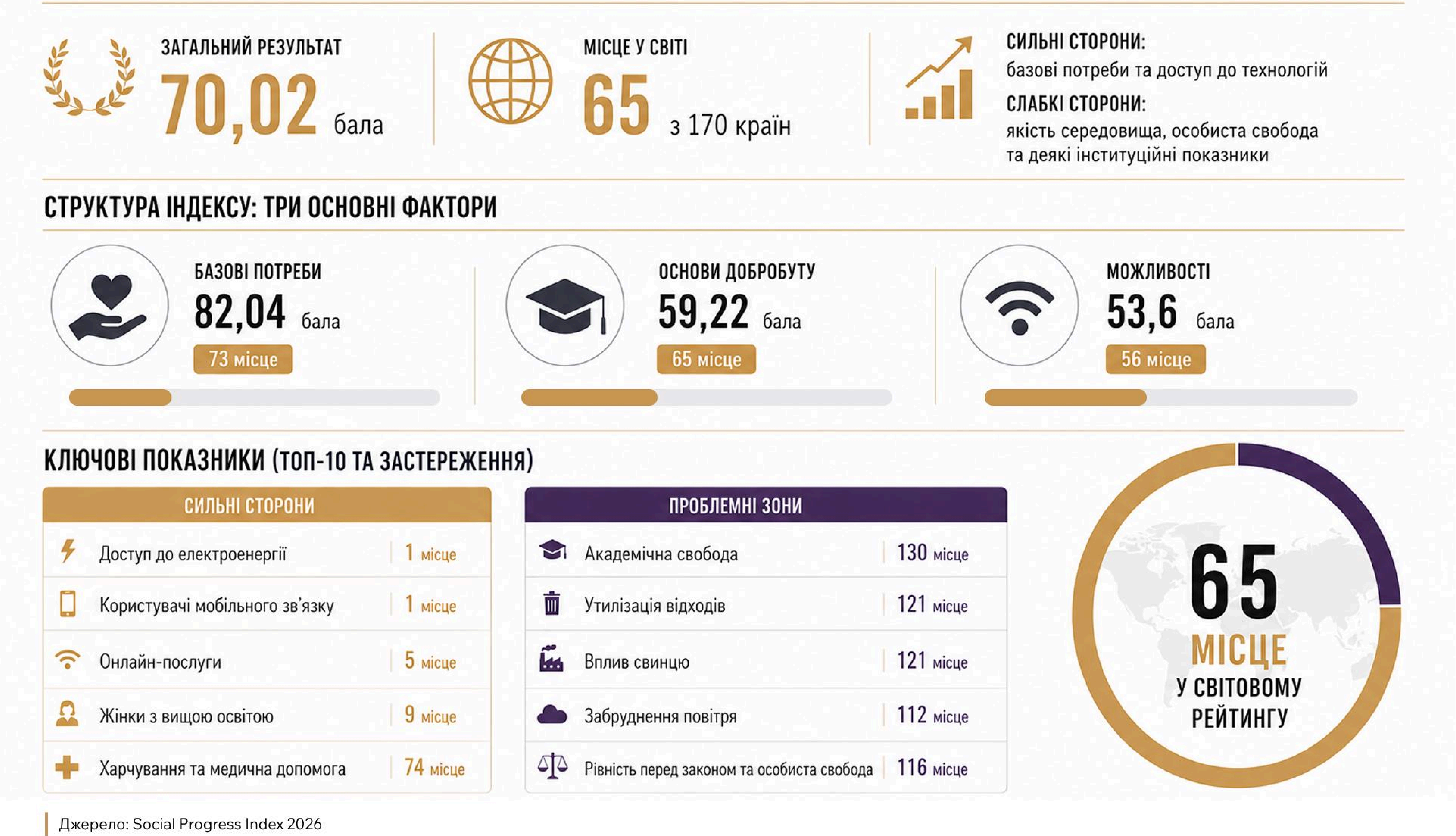
- 1 Основні потреби людини (доступ до базової медичної допомоги, харчування, води, житла та особистої безпеки);
- 2 Основи добробуту (доступ до базових знань, інформації та зв'язку, а також показники здоров'я та стану екології);
- 3 Можливості (захист прав людини, особиста свобода та вибір, інклюзивність і доступ до вищої освіти).

В Індексі соціального прогресу 2026 року Україна посіла 65-те місце з показником Індeksu 70,02 бала.

- ◆ У перший рік вимірювання, у 2011 році, Україна була на 71-му місці з показником 63,25 бала зі 100 можливих (найкращий результат за всі роки).
- ◆ У 2015 році вона опустилася на 78-ме місце (64,75 бала).
- ◆ У 2021 році Україна посіла 62-му місце (70,03 бала).

Сукупність таких різних факторів не дозволяє встановити чіткі причинно-наслідкові зв'язки, сформулювати рекомендації, які ґрунтувалися б на наукових висновках, а не на ідеологічних, ситуативних чи контекстуальних уподобаннях.

Україна в Індексі соціального прогресу 2026

“ ІНДЕКС СОЦІАЛЬНОГО ПРОГРЕСУ, ЯК І ІНДЕКС ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ, Є ІДЕОЛОГІЧНИМИ, ПРОПАГАНДИСТСЬКИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ДЕРЖАВИ ЗАГАЛЬНОГО ІНТЕРВЕНЦІОНІЗМУ.

Отримані результати та значення індексів дають змогу тоталітарним і авторитарним країнам та їхнім ідеологам заявляти, що їхні моделі мають кращу систему соціального захисту та більш відповідальне ставлення до навколишнього середовища, ніж у капіталістичних, демократичних країнах Заходу. Приклад:

- ◆ За показником «житло» Куба набрала 88,85 бала і посідає 50-те місце у світі. Для порівняння: США мають показник 87,23 бала і посідають 66-те місце.
- ◆ За фактором «безпека» США з показником 71,46 бала посіли 99-те місце, а Куба має 79,33 бала і посідає 65-те місце.
- ◆ За фактором «здоров'я» Куба має 67,1 бала і посідає 44-те місце, а США з показником 66,95 бала посідають 45-те місце.
- ◆ За показником «захист навколишнього середовища» Куба має 71,13 бала (54 місце), а Америка — 85,37 бала (22 місце). Для порівняння: у Китаї — 55,6 бала (136 місце), а середній показник у світі — 57,96 бала (121 місце).

Тобто прихильники кубинського тоталітаризму можуть сказати, що вони на прохання народу/суспільства забезпечують досить високі стандарти соціального розвитку. За цілим рядом показників тоталітарні Росія та Білорусь випереджають десятки демократичних країн, що розвиваються, і навіть розвинені країни світу.

Разом із комуністичним, тоталітарним Китаєм, який завдяки окремим зонам із високим рівнем економічної свободи забезпечив швидкі, довгострокові темпи економічного зростання, теоретики та ідеологи «Левіафана» використовують ці країни як приклад розвитку, альтернативного Заходу.

Такі індекси подаються як наукові, тобто висновкам і рекомендаціям яких можна довіряти. Їх активно використовують міжнародні організації та НГО для просування свого порядку денного, зокрема у сфері екології, промисловості, інновацій та, звісно, фіскальної й регуляторної політики. Такого роду індекси побудовані на нібито перевірених наукою гіпотезах про глобальні та національні провали ринку, необхідність державного інтервенціонізму для нейтралізації сучасних загроз та оптимізації алокації капіталу.

Фактично ми маємо цілий набір пропагандистських, ідеологічних інструментів, які підштовхують еліти країн, що розвиваються, зі слабкою інтелектуальною та економічною елітою до адаптації моделі Держави загального інтервенціонізму.

Країни в Індексі соціального прогресу 2026

TIER 1				TIER 2				TIER 3			
RANK	COUNTRY	SCORE	ANNUAL CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE	ANNUAL CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE	ANNUAL CHANGE
1	Norway	91.73	↔	19	New Zealand	85.46	↓	61	Kazakhstan	70.85	↔
2	Denmark	91.16	↔	20	Spain	85.40	↔	63	Vietnam	70.76	↔
3	Finland	90.83	↓	21	Korea, Republic of	85.14	↔	65	Ukraine	70.02	↓
4	Sweden	90.47	↓	22	Canada	85.11	↓	68	Saudi Arabia	69.80	↑
5	Switzerland	90.41	↔	23	France	85.07	↔	70	Belarus	69.42	↓
6	Iceland	89.55	↔	24	Czechia	85.05	↔	72	Cuba	68.86	↓
7	Luxembourg	89.11	↔	25	Italy	84.58	↔	73	China	68.82	↔
8	Ireland	88.71	↔	26	Portugal	84.44	↓	77	Russia	68.35	↓
9	Netherlands	88.24	↓	28	Lithuania	82.46	↑	85	Turkey	67.27	↑
10	Belgium	87.97	↔	29	Poland	81.93	↑	90	Uzbekistan	66.44	↑
11	Germany	87.79	↓	30	Cyprus	81.89	↔	91	South Africa	66.25	↓
12	Austria	87.77	↔	31	Israel	81.82	↔	TIER 4			
13	Australia	87.52	↔	32	United States	81.76	↔	RANK	COUNTRY	SCORE	ANNUAL CHANGE
14	Japan	87.23	↔	35	Greece	80.04	↓	101	Azerbaijan	62.40	↓
15	Singapore	86.74	↔	42	Argentina	75.93	↓	102	Iran	62.16	↑
16	Slovenia	86.33	↔	43	Bulgaria	75.38	↓	109	India	58.79	↔
17	Estonia	86.12	↔	45	Romania	74.49	↔	119	Egypt	56.49	↔
18	United Kingdom	85.54	↔	47	Malaysia	74.13	↔				
				51	Armenia	72.74	↔				
				51	Brazil	72.74	↑				
				57	Moldova	72.02	↔				
				58	Georgia	71.54	↓				

↑ Improving country (0.5 and more points)

↔ Countries with no significant change (from 0 to 0.49 points)

↓ Declining country (less than 0)

SOCIAL PROGRESS IMPERATIVE

socialprogress.org

Окремі показники країн в Індексі соціального прогресу 2026

Показники	Світ	ЄС-27	США	Швеція	Польща	Україна	Куба	Росія	Китай	Іран
Значення та місце в Індексі соціального прогресу 2026	63,75 96 місце	84,83 24 місце	81,76 32 місце	90,47 4 місце	81,93 29 місце	70,02 65 місце	68,86 72 місце	68,35 77 місце	68,82 73 місце	62,16 102 місце
ВВП на душу населення по ПКС \$ Місце в світі	20863 69 місце	54341 23 місце	75492 7 місце	63259 14 місце	45113 36 місце	16320 82 місце	Н.д.	41705 39 місце	23846 місце	16224 84 місце
Базові потреби Значення та місце	74,78 103 місце	89,34 20 місце	85,95 51 місце	91,04 12 місце	88,66 30 місце	82,04 73 місце	83,67 65 місце	84,19 62 місце	86,08 50 місце	80,74 83 місце
Основи благополуччя	63,26 99 місце	85,11 23 місце	81,59 31 місце	90,61 5 місце	81,72 30 місце	68,80 73 місце	68,95 70 місце	69,90 64 місце	68,08 80 місце	62,76 100 місце
Можливості	53,21 82 місце	80,05 21 місце	77,75 25 місце	89,75 4 місце	75,41 34 місце	59,22 65 місце	53,96 86 місце	50,98 102 місце	52,31 95 місце	42,98 129 місце
Дитяча смертність	83,21 107 місце	97,47 26 місце	95,61 50 місце	98,32 9 місце	97,05 33 місце	94,53 54 місце	94,40 56 місце	96,95 35 місце	95,81 49 місце	92,03 70 місце
Водопостачання та каналізація	70,03 105 місце	92,45 24 місце	93,53 18 місце	97,49 4 місце	91,22 33 місце	77,13 83 місце	76,55 84 місце	80,79 66 місце	79,18 73 місце	75,39 93 місце
Житло	76,72 105 місце	89,57 43 місце	87,23 66 місце	90,82 25 місце	89,27 47 місце	89,65 42 місце	88,85 50 місце	89,41 45 місце	88,43 56 місце	82,35 93 місце
Безпека	73,71 88 місце	82,70 40 місце	71,46 99 місце	83,30 35 місце	83,62 32 місце	74,78 84 місце	79,33 65 місце	77,22 75 місце	84,14 27 місце	74,26 86 місце
Інформація и комунікації	69,10 96 місце	88,00 22 місце	88,71 19 місце	93,88 5 місце	85,77 34 місце	88,74 18 місце	53,12 135 місце	78,85 66 місце	79,45 63 місце	59,31 116 місце
Здоров'я	56,04 82 місце	76,42 24 місце	66,95 45 місце	80,33 14 місце	70,77 38 місце	48,90 111 місце	67,10 44 місце	52,35 95 місце	64,18 54 місце	63,54 57 місце
Тривалість життя після 65 років	47,36 81 місце	72,38 24 місце	70,89 28 місце	76,99 12 місце	62,20 42 місце	56,71 52 місце	59,07 48 місце	51,71 70 місце	53,91 63 місце	54,80 57 місце
Якість навколишнього середовища	65,09 85 місце	86,40 17 місце	85,37 22 місце	96,11 2 місце	77,50 32 місце	64,18 89 місце	71,13 54 місце	66,15 80 місце	55,60 136 місце	57,45 124 місце
Права та голос	47,28 107 місце	83,85 25 місце	78,30 37 місце	92,14 5 місце	80,09 33 місце	52,69 99 місце	31,21 139 місце	21,10 154 місце	25,13 149 місце	31,13 140 місце
Рівність перед законом та індекс індивідуальної свободи	53,7 118 місце	94,02 19 місце	93,00 26 місце	98,20 4 місце	88,60 44 місце	51,70 116 місце	21,00 152 місце	29,10 145 місце	24,20 149 місце	32,20 138 місце
Свобода та вибір	68,03 103 місце	85,70 24 місце	84,28 26 місце	91,94 2 місце	83,35 32 місце	76,03 61 місце	69,00 98 місце	73,18 77 місце	72,86 79 місце	55,33 139 місце
Інклюзивність суспільства	51,5 110 місце	77,60 24 місце	74,12 29 місце	88,43 6 місце	69,87 37 місце	54,57 83 місце	77,92 22 місце	47,30 118 місце	52,62 92 місце	35,12 154 місце
Вища освіта	46,02 76 місце	73,04 24 місце	74,32 23 місце	86,50 5 місце	68,33 31 місце	53,60 51 місце	37,71 97 місце	62,32 37 місце	58,64 43 місце	50,34 58 місце
Академічна свобода	38,63 116 місце	85,49 25 місце	68,40 81 місце	94,0 4 місце	86,90 31 місце	27,70 130 місце	10,10 158 місце	20,80 142 місце	6,70 164 місце	14,20 153 місце

Джерело: 2026 Global Social Progress Index. Social Progress Imperative. <https://www.socialprogress.org/social-progress-index>

Індекс гендерного розриву

Популярною темою серед теоретиків та ідеологів моделі Держави загального інтервенціонізму є гендерні відносини. Вони увійшли до обов’язкового переліку питань порядку денного мейнстримної економіки, до горезвісного DEI /ESG.

Теоретики та прихильники гендерної рівності стверджують, що її досягнення збільшило б світовий ВВП на 2–5 трлн доларів. Такий класовий підхід ґрунтується на цілій низці утопічних припущень та гіпотез, реалізація яких має негативні наслідки як у системі корпоративного, так і державного управління. Гендерні квоти, окрема оцінка чоловічих і жіночих прав власності, примус до формування органів державного управління за гендерними квотами є проявом вульгарних дискримінаційних практик.

Не буває жіночої та чоловічої свободи. Не буває жіночих і чоловічих прав приватної власності. Не буває лише «women’s rights matter», бо «human rights matter». Відомі численні приклади, коли диктатори та авторитарні режими цинічно маніпулюють, протиставляють колективні права, імітуючи те, що добре «продається» на зовнішніх західних майданчиках.

Невже продуктивність праці, якість життя та можливості білоруських жінок у тоталітарній диктатурі вищі, ніж у мешканок Ізраїлю? Білорусь в Індексі гендерного розриву 2025 році посіла 54-те місце, а Ізраїль — 76-те? Навряд чи жінки Намібії (8 місце в Індексі гендерного розриву 2025 р.) почуваються краще, впевненіше на ринку праці, у системі корпоративного та державного управління, ніж жінки Південної Кореї (101 місце), Японії (118 місце) чи Чехії (102). Хіба страждають сінгапурські жінки від того, що за показником «жінки з вищою освітою» їхня країна посідає лише 55-те місце у світі, а за показником «гендерна рівність у середній освіті» — 48 у світі, але ВВП на душу населення за ПКС становить майже 133 тисячі доларів на рік, а за рівнем економічної свободи Сінгапур посідає друге місце у світі, за індексом захисту прав власності — 11 місце у світі?

Невже жінки України отримують якусь особливу підтримку та статус, матеріальне забезпечення завдяки тому, що Україна за показником «жінки з вищою освітою» посідає 9-те місце у світі, а за показником «жінки серед професійних та технічних працівників» — перше місце у світі? Корупція, зловживання, порушення прав власності в Україні є гендерно нейтральними. Якщо країна з великою державою ігнорує економічну свободу та права власності, баланс бенефіціарів і жертв такої політичної та економічної моделі не формується на гендерній основі. Він розподіляється так: 3% — синдикат VIP-бюрократів (бенефіціари системи) та 97% решти населення.

Що забезпечило Аргентині 37 місце в Індексі гендерного розриву, — вище за США, Польщу та багато країн ЄС? Що дала цій країні активна присутність жінок з вищою освітою в робочій силі, якщо університети, державні інститути, релігія та культурний код пронизані соціалізмом, Левіафанством і принципом «забрати й поділити»? Причому цей принцип панує також і в системі державної освіти. За такої високої гендерної рівності, широкого охоплення жінок вищою освітою Аргентина дійшла до стану глибокої кризи, в результаті якої президентом країни став Хав'єр Мілей.

З точки зору теоретиків гендерної рівності, коли значна частка жінок з вищою освітою бере участь в управлінні країною та бізнесом, то має відбуватися прогрес, зростання темпів економічного розвитку та підвищення якості життя. Статистичного чи соціологічного підтвердження така гіпотеза не має. Яка різниця, якої статі суддя, прокурор, митник, інспектор, якщо вони «тероризують» підприємців, арбітражно блокують рахунки, беруть хабарі, «продають» своє право на інтерпретацію (дискрецію)? Що з того, що в системі середньої освіти лєвова частка вчителів — жінки, якщо молодь з атестатами не знає елементарних речей з економіки, не розуміє суті свободи та підприємництва? Невігластво, опортунізм, корупція, нарцисизм, марнославство, заздрість, принцип «своя сорочка ближче до тіла» є гендерно нейтральними. Якби було інакше, то численні індекси, рейтинги, а також якісні показники розвитку економіки однозначно вказували б на це.

Щоб жінки розквітали, могли повноцінно реалізовувати себе, жити гармонійно й збалансовано, чоловіки й жінки повинні просувати принципи капіталізму та вільного підприємництва.

Саме капіталізм радикально змінив статус жінки в економіці. Саме підприємці своїми чудовими технологіями створили для них безпрецедентні можливості для виробництва товарів/послуг. Жіночі організації, які роблять ставку на «забрати й поділити», на збільшення розміру, функціоналу та ресурсів Держави, діють проти добробуту жінок. Соціалізм, нацизм, тоталітаризм — хоч із чоловічим, хоч із жіночим обличчям — принижують людину, збільшують ризики бідності, несправедливості та вимирання нації. Ось чому Індекс гендерного розриву від Світового економічного форуму, який ігнорує ці фактори та аспекти економічного розвитку, є інструментом пропаганди певних теорій та ідеологем, які ніякого стосунку до економічної науки не мають.

Гендер, добробут, демографія та свобода

Країни	Місце за фактором «Жінки з вищою освітою»	Гендерна рівність у середній освіті	Місце у Глобальному індексі гендерного розриву 2025	Місце за фактором «жінки серед професійних, технічних працівників»	Загальний коефіцієнт народжуваності, народжень на одну жінку	ВВП на душу населення по ПКС, \$ 2025	Місце в Індексі економічної свободи 2025	Місце в Індексі захисту прав власності 2025
 Ірландія	36	1	10	1	1,72	115337	6	13
 Швейцарія	28	1	17	76	1,52	82026	4	3
 Аргентина	62	1	37	1	1,89	26547	159	84
 США	21	1	42	1	1,66	75492	5	10
 Польща	17	61	45	1	1,33	45113	76	40
 Сінгапур	55	73	47	86	1,12	132570	2	11
 Білорусь	7	1	54	1	1,48	29038	122	118
 Україна	9	1	62	1	1,16	16320	143	104
 Грузія	15	1	63	1	2,08	25001	25	49
 Ізраїль	61	1	76	1	3	47339	39	29
 Румунія	58	64	94	1	1,8	40611	50	36
 Півд. Корея	33	93	101	1	0,81	50414	38	21
 Чехія	4	1	102	78	1,83	47962	29	24
 Китай	56	80	103	-	1,16	23846	108	62
 Угорщина	37	1	105	1	1,59	40702	61	47
 Японія	25	1	118	-	1,3	46097	17	4
 Індія	111	132	131	122	2,03	9817	86	72
 Туреччина	60	124	135	101	1,89	35294	139	93

Джерела: Global Social Progress Index 2025 <https://www.socialprogress.org/alti-global-social-progress-index> Economic Freedom of the World 2025. Frazer Institute. <https://www.frazerinstitute.org/sites/default/files/2025-10/economic-freedom-of-the-world-2025-annual-report.pdf>
The 2025 International Property Rights Index. Property rights alliance. Global Gender Gap Report 2025. WEF. <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2025/>

Індекс економічної складності

Індекс економічної складності (Economic Complexity Index) ранжує країни за різноманітністю та рівнем складності їхньої експортної продукції, а не за обсягом експорту. Експерти оцінюють рівень складності й надають вищу оцінку складним, високотехнологічним товарам, для виробництва яких потрібна робоча сила відповідного рівня підготовки, компетенцій та знань. Тобто розумна, компетентна робоча сила виробляє складні товари, що реалізуються за кордон. Отже, це добре.

Складність оцінюється за чотирма показниками:

- 1 Торговельні потоки (ECI Trade);
- 2 Патенти (ECI Technology);
- 3 Наукові публікації (ECI Research);
- 4 Зайнятість у сфері програмного забезпечення (ECI Software).

The Atlas of Economic Complexity — це інструмент візуалізації, який, на думку експертів з Harvard Kennedy School of Government, *«дозволяє вивчати глобальні торговельні потоки на різних ринках, відстежувати їхню динаміку в часі та виявляти нові можливості для зростання кожної країни»*. Він використовує статистичні дані, які лежать в основі Індексу економічної складності. Теоретичні припущення та гіпотези, що лежать в основі цього Індексу, наступні:

- ◆ Чим складніша економіка, тим вищі її шанси на швидке, довгострокове стале зростання, підвищення продуктивності праці, залучення інвестицій, зростання доходів, створення високопродуктивних робочих місць;
- ◆ Уряд або за його дорученням аналітичні, консалтингові, дослідницькі організації можуть на основі статистичних баз даних ідентифікувати потенційні «точки зростання» національної економіки;
- ◆ Уряд та уповноважені, обрані ним комерційні організації на основі інформації з їхнього Індексу економічної складності можуть сконцентрувати різні форми капіталу для виробництва товарів, які вони вважають потенційно перспективними та прибутковими, з метою забезпечення сталого, інклюзивного, «зеленого» економічного зростання;
- ◆ Уряд виступає в ролі нейтралізатора чергового провалу ринку, який (приватні комерційні структури) не в змозі без участі держави визначити так звані «точки зростання», перспективні технології майбутнього.
- ◆ Уряд організовує комерційні «місії», консолідуючи найрізноманітніші форми капіталу, виступає в ролі рушія інновацій (Теорія М. Маццукато).
- ◆ Уряд виходить із припущення, що імпортозаміщення є кращим і ефективнішим засобом забезпечення швидкого, довгострокового економічного зростання, ніж інтеграція в міжнародну систему поділу праці, а також у глобальні/регіональні ланцюги доданої вартості.
- ◆ Уряд виходить з того, що він знає: окремі сектори за визначенням (напр. сектор ІТ) є стратегічно більш перспективними та забезпечують вищі, довгострокові темпи економічного зростання.
- ◆ Уряд виходить з того, що основною проблемою промислового розвитку, започаткування виробництва товарів у країні є дефіцит знань про ринки, а не наявність компетенцій, досвіду, виробничого ноу-хау, підприємницького капіталу, а також низькоякісне регуляторне та макроекономічне середовище.
- ◆ Уряд вважає, що пільги, преференції, дотації та виділення з-поміж загальних ринкових умов номенклатурних фаворитів будуть нейтральними щодо ринкової структури капіталу та зайнятості.

Усі ці гіпотези та припущення Індексу економічної складності впливають із сутності моделі Держави загального інтервенціонізму (welfare state) з її неокласичними мейнстримними позитивістськими твердженнями про провали ринку, досконалу конкуренцію, суспільні блага та ідеальну державу. Вона, на думку теоретиків та ідеологів цієї моделі, не тільки «науково» визначає «суспільний оптимум», «збалансований розвиток», «баланс інтересів на глобальному та національному рівнях», а й домагається ліквідації бідності, нерівності, несправедливості та навіть забруднення навколишнього середовища.

Індекс економічної складності 2024

Торгівля 2024 (всього 140 країн)	Технології 2021 Всього 90 країн	Дослідження 2024 Всього 125 країн	Зайнятість у секторі software 2024 (всього 140 країн)
1. Японія	1. Швеція	1. США	1. Китай
2. Швейцарія	2. Німеччина	2. Британія	2. Гонконг
3. Тайвань	3. Австрія	3. Канада	3. Німеччина
4. Півд. Корея	4. Фінляндія	4. Австралія	4. Японія
5. Німеччина	5. Італія	5. Швеція	5. США
6. Сінгапур	6. Норвегія	6. Нідерланди	6. Канада
7. Чехія	7. Франція	7. Бельгія	7. Британія
8. США	8. Туреччина	8. Швейцарія	8. Франція
9. Швеція	9. Іспанія	9. Ізраїль	9. Нідерланди
10. Австрія	10. Швейцарія	10. Ірландія	10. Австралія
11. Британія	11. Канада	11. Іспанія	11. Швейцарія
12. Фінляндія	12. Бразилія	12. Фінляндія	12. Швеція
13. Словенія	13. Австралія	13. Данія	13. Сінгапур
14. Угорщина	14. Британія	14. Німеччина	14. Польща
15. Словаччина	15. Бельгія	15. Австрія	15. Росія
16. Франція	16. Нідерланди	17. Норвегія	16. Італія
17. Ірландія	17. Росія	18. Н. Зеландія	17. Тайвань
18. Ізраїль	18. Чехія	19. Італія	18. Іспанія
19. Бельгія	19. Данія	20. Аргентина	19. Чехія
20. Італія	20. Польща	23. Чилі	20. Норвегія
25. Китай	21. Японія	24. Туреччина	22. Фінляндія
26. Польща	25. США	25. Японія	23. Данія
29. Румунія	26. Чилі	33. Польща	24. Ізраїль
33. Білорусь	28. Ізраїль	35. Чехія	27. Румунія
39. Болгарія	29. Китай	51. Росія	28. Ірландія
42. Н. Зеландія	31. Угорщина	55. Тайвань	29. Аргентина
43. Туреччина	32. Півд. Корея	60. Румунія	30. Н. Зеландія
45. Україна	33. Н. Зеландія	66. Індонезія	31. Україна
50. Росія	35. Тайвань	68. Півд. Корея	34. Угорщина
57. Аргентина	36. Ірландія	70. Україна	37. Болгарія
62. Казахстан	39. Україна	85. Болгарія	38. Білорусь
63. Чилі	42. Румунія	94. Китай	44. Туреччина
64. В'єтнам	44. Болгарія	101. В'єтнам	47. Індонезія
67. Австралія	53. Аргентина	114. Казахстан	49. В'єтнам
70. Індонезія	64. Білорусь	120. Білорусь	69. Казахстан

Джерело: The Observatory of Economic Complexity (OEC). June 2026 <https://oec.world/en/rankings/eci/hs6/hs96?tab=table>
Atlas of Economic Complexity. <https://atlas.hks.harvard.edu/>

Автори та розробники індексу заявляють:

«Ми перевіряємо та обираємо окрему «багатовимірну модель» для зростання, нерівності та інтенсивності викидів, використовуючи такі критерії. По-перше, багатовимірна модель має забезпечувати найбільше значуще збільшення пояснювальної здатності порівняно з базовою моделлю (що визначається скоригованим коефіцієнтом детермінації R^2 і підтверджується F-критерієм Вальда). Базові моделі визначено в кожному відповідному розділі. По-друге, у багатовимірній моделі всі включені коефіцієнти складності (індивідуальні та інтерактивні члени) мають бути статистично значущими з урахуванням кластерних стандартних похибок. Нарешті, ми вимагаємо, щоб модель пройшла два типи перевірок на стійкість. По-перше, ми перевіряємо стійкість, досліджуючи, чи зберігаються ефекти після включення додаткових змінних. До них належать показники розміру (населення), людського капіталу (кількість років освіти), залежності від природних ресурсів (експорт природних ресурсів на душу населення) та показники інтенсивності кожного відповідного результату (експорт на душу населення, кількість заявок на патенти на душу населення та кількість наукових документів на душу населення)...¹»

¹ Джерело: Multidimensional economic complexity and inclusive green growth. Viktor Stojkoski, Philipp Koch & César A. Hidalgo. 2023 <https://www.nature.com/articles/s43247-023-00770-0>

З їхньої точки зору, використання показників економічної складності є ефективним, оскільки вони відображають **«інформацію про виробничі структури, яка не враховується простими агрегованими показниками, такими як ВВП або індекси ринкової концентрації»**. На відміну від цих показників, які агрегують значення незалежно від залучених видів діяльності, показники економічної складності відображають інформацію про складність видів діяльності, яка закладена в їхньому географічному розподілі. Наприклад, згідно з індексом ринкової концентрації (наприклад, індексом Херфіндаля–Гіршмана (*Herfindahl–Hirschman index*) або інформаційною ентропією), країна, що експортує 80 % бананів і 20 % автомобілів, нічим не відрізняється від країни, що експортує 80 % автомобілів і 20 % бананів. Показники економічної складності порушують цю симетрію, включаючи інформацію про складність кожного виду діяльності, яка закладена в просторових моделях спеціалізації...²» **┐**

Автори індексу економічної складності як методології оцінки економічного розвитку відкрито заявляють, що він є важливим інструментом для пояснення та забезпечення інклюзивного «зеленого» економічного зростання. Тобто спочатку, як даність, приймаються псевдонаукові передумови про те, що економічне зростання неодмінно має бути «зеленим», згідно з кліматичними імперативами Кіотського протоколу та Паризької угоди, а також інклюзивним, тобто відповідати вимогам DEI/ESG. Це означає, що економетричне моделювання здійснюється за допомогою сильно агрегованих показників, індикаторів, які відірвані від динаміки змін, від реальних параметрів ділового клімату, в якому економічні суб'єкти приймають рішення.

Саме поняття **«складність»** відкриває широке поле для інтерпретацій і маніпуляцій. «Складність» — це, як і «оптимальність», «доцільність», «сталий розвиток», «інклюзивне зростання» або «справедливий розподіл», потребує методичних, технократичних, правових роз'яснень, інструкцій, термінів і положень. Їх розробка, ухвалення та виконання — це окреме регуляторне навантаження. А витрати — це додаткові податки для споживачів, зменшення можливостей низькомаржинального бізнесу, посилення мотивації до переведення економічної діяльності в «тінь».

Виконання рекомендацій індексу економічної складності передбачає активний державний інтервенціонізм, застосування інструментів монетарної, фіскальної, регуляторної, торговельної та адміністративної політики. Вони, як відомо, спотворюють ринкову структуру капіталу, скорочують повноцінний ринковий сектор і збільшують рівень одержавлення економіки. Таким чином, Індекс економічної складності — це ще один інструмент псевдонаукового виправдання державного інтервенціонізму в промисловості, інноваціях, торгівлі, щоб штучно, за допомогою спеціального набору заходів державної політики, забезпечити цю саму складність економіки.

Світовим лідером за Індексом економічної складності у 2024 році (це останні дані станом на середину 2026 року) є **Японія**.

Частка **Японії** у 1913 р. становила 2,6 % світового ВВП, у 1950 р. — 3,0%, у 1998 р. — 7,7% ВВП. У 2025 р. ВВП Японії становив 4435 млрд дол., що становить 3,8% світового ВВП. Для порівняння: ВВП Японії у 2000 р. становив 5041,4 млрд доларів або 39756,6 долара на душу населення. Японія серед розвинених країн продемонструвала одні з найнижчих темпів економічного зростання. При цьому вона різко збільшила державний сектор і суворо дотримувалася вимог інклюзивного, «зеленого» економічного зростання.

Австралія. У 2000 році ВВП цієї країни становив 401 млрд доларів, або 20 952 на душу населення. У 2025 р. ВВП Австралії досяг 1 840 млрд доларів, або 66 351,8 на душу населення. При цьому в Індексі економічної складності Австралія посідає 33-тє місце. Якщо у 2000 р. японський ВВП на душу населення був більшим, ніж в Австралії, то у 2025 р. вже Австралія випереджала Японію за цим показником на 8

В'єтнам, який в Індексі економічної складності 2024 року посідає 90-тє місце, продемонстрував за останні 25 років дуже високі темпи економічного зростання, радикально поліпшивши практично всі свої економічні та соціальні показники. У 2000 році ВВП В'єтнаму становив \$39,6 млрд (\$499 на душу населення). У 2025 р. ВВП сягнув \$494 млрд або \$ 4829 на душу населення. Тобто за період 2000–2025 рр. ВВП країни збільшився в доларовому вираженні в 12,5 раза! ВВП на душу населення зріс у 9,7 раза. Зазначимо, що сукупні державні видатки у В'єтнамі у 2000 р. становили 17,8 % ВВП, у 2025 р. — 22,2 % ВВП.

² Джерело: Multidimensional Economic Complexity: How the Geography of Trade, Technology, and Research Explain Inclusive Green Growth. Viktor Stojkoski, Philipp Koch & César A. Hidalgo. Papers in Evolutionary Economic Geography. # 22.28. Utrecht University. <http://econ.geo.uu.nl/peeg/peeg2228.pdf>

Висновки

Існує безліч прикладів, які свідчать про необґрунтованість рекомендацій та висновків, зроблених на основі Індексу економічної складності. Проте ООН, численні агенції з розвитку та консалтингові організації активно просувають і пропонують його країнам, що розвиваються, та країнам з перехідною економікою як інструмент формування економічної, промислової та зовнішньоторговельної політики. При цьому ВЕФ, МВФ, Світовий банк, ОЕСР продовжують застосовувати інструменти скасування щодо інших індексів, які протягом більш ніж 30 років встановлювали чіткий взаємозв'язок між економічною свободою, захистом прав власності та такими показниками, як темпи економічного зростання, рівень правового захисту, бідність, дитяча смертність, інноваційність тощо.

До індексів, які підтверджують теорію вільного ринку та безумовну перевагу моделі підприємницького зростання, належить **Індекс економічної свободи** від канадського **Інституту Фрейзера**, **Індекс економічної свободи** від американського фонду **The Heritage Foundation**, **Міжнародний індекс захисту прав власності** від Property Rights Alliance. Саме ці індекси використовує Міжнародний Інститут Свободи для своїх науково-аналітичних досліджень у вигляді **Індексу економічної безпеки** та **Індексу економіки здорового глузду**.

Кожен науковець, наукова та аналітична організація має право експериментувати з найрізноманітнішими даними, вивчати статистику, опитування експертів і населення, компонувати їх за різними ознаками та будувати на основі своїх досліджень гіпотези. У зв'язку зі зростанням популярності найрізноманітніших індексів політикам, інтелектуальній та науковій спільноті України, а також країн, що розвиваються, слід бути дуже уважними до таких індексів та рекомендацій, які формулюються на їх основі, особливо якщо вони подаються як нібито наукові підтвердження ефективності Держави в економіці.

*Всі аналітичні матеріали Міжнародного Інституту Свободи (ILI) на офіційному вебсайті **www.ilibertyinstitute.org** доступні для вільного вивчення, цитування та поширення з релевантним посиланням на джерело.*